

Univerzalna deklaracija UNESCO-a o kulturnoj raznolikosti

Generalna konferencija Organizacije Ujedinjenih nacija za obrazovanje, nauku i kulturu koja se sastala u Parizu 2. novembra 2001. godine na svom 31. zasjedanju,

Posvećena punoj implementaciji ljudskih prava i osnovnih sloboda proglašeni Univerzalnom deklaracijom o ljudskim pravima i drugim univerzalno prihvaćenim pravnim instrumentima, kao što su dva Međunarodna sporazuma iz 1966. godine koja se odnose na građanska i politička prava, kao i na ekonomska, socijalna i kulturna prava;

Podsjećajući da preambula Ustava UNESCO-a potvrđuje da „Ljudsko dostojanstvo zahtijeva širenje kulture i obrazovanja s ciljem pravde, slobode i mira. To je sveta dužnost svih naroda da je ispune u duhu uzajamnog pomaganja“;

Dalje podsjećajući na član 1. Ustava, kojim se, između ostalog, UNESCO ovlašćuje za predlaganje „međunarodnih sporazuma neophodnih za promoviranje slobodnog protoka ideja u riječi i slici“;

Pozivajući se na odredbe koje se odnose na kulturnu raznolikost i uživanje kulturnih prava u međunarodnim instrumentima usvojenim od strane UNESCO-a¹;

Ponovno potvrđujući da kultura predstavlja specifični set duhovnih, intelektualnih i emocionalnih karakteristika društva ili društvene grupe, te da pored umjetnosti i književnosti, obuhvata i životni stil, načine zajedničkog življenja, vrijednosne sisteme, tradicije i vjerovanja²;

Primjećujući da se kultura nalazi u središtu savremene debate o identitetu, društvenoj koheziji i razvoju ekonomije zasnovane na znanju;

Potvrđujući da su poštovanje raznolikosti kultura, tolerancija, dijalog i saradnja u duhu međusobnog povjerenja i razumijevanja, najbolja garancija međunarodnog mira i bezbjednosti;

Težeći ka većoj solidarnosti na bazi priznavanja kulturne raznolikosti, svijesti o jedinstvu čovječanstva i razvijanju interkulturalne razmjene;

Smatrajući da iako proces globalizacije, olakšan brzim razvojem novih informaciono-komunikacionih tehnologija predstavlja izazov za kulturnu raznolikost, on takođe stvara i uvjete za obnovu dijaloga između kultura i civilizacija;

Uvidajući da specifičan mandat povjeren UNESCO-u u okrilju Ujedinjenih nacija obezbjeđuje očuvanje i promociju plodonosne raznolikosti kultura;

¹ Između ostalog, posebno se izdvajaju: Firentinski ugovor iz 1950. godine i njegov protokol iz Najrobija iz 1976. godine, Univerzalna Konvencija o autorskim pravima iz 1952. godine, Deklaracija o principima međunarodne kulturne saradnje iz 1966. godine, Konvencija za zabranu i sprečavanje nezakonitog uvoza, izvoza i prenosa svojine kulturnih dobara iz 1970. godine, Konvencija o zaštiti svjetske kulturne i prirodne baštine iz 1972. godine, Deklaracija o rasi i rasnim predrasudama iz 1978. godine, Preporuke u vezi statusa umjetnika iz 1980. godine i Preporuke za očuvanje tradicionalne kulture i folklor iz 1989. godine.

² Ova definicija je u skladu sa zaključcima Svjetske konferencije o kulturnim politikama (MONDIACULT, Meksiko Siti, 1982), Svjetske komisije o kulturi i razvoju (Our Creative Diversity, 1995) i Međuvladine konferencije o kulturnim politikama za razvoj (Štokholm, 1998)

Proglašava sljedeće principe i usvaja ovu Deklaraciju:

IDENTITET, RAZNOLIKOST I PLURALIZAM

Član 1- Kulturna raznolikost: zajedničko naslijeđe čovječanstva

Kultura poprima različite oblike kroz vrijeme i prostor. Ova raznolikost se ispoljava kroz originalnost i pluralizam identiteta karakterističnih za grupe i društva koja čine čovječanstvo. Kao izvor razmjena, inovacija i kreativnosti, raznolikost kultura je za ljudski rod isto tako neophodna kao što je prirodna raznolikost za prirodu. U tom smislu, ona predstavlja zajedničko naslijeđe čovječanstva i treba da bude priznata i afirmirana za dobro sadašnjih i budućih generacija.

Član 2 – Od kulturne raznolikosti do kulturnog pluralizma

U našim sve raznolikijim društvima, neophodno je obezbijediti skladnu interakciju između pojedinaca i grupa sa različitim, promijenjivim i dinamičnim kulturnim identitetom i njihove volje da žive zajedno. Politike koje favorizuju uključivanje i angažiranje svih građana, garant su društvene kohezije, vitalnosti građanskog društva i mira. Tako definiran, kulturni pluralizam predstavlja politički izraz realnosti kulturne raznolikosti. Kao neraskidivi dio jednog demokratskog okruženja kulturni pluralizam doprinosi kulturnim razmjenama i razvoju kreativnih potencijala koji održavaju javni život.

Član 3 – Kulturna raznolikost kao faktor razvoja

Kulturna raznolikost proširuje svakome mogućnost izbora: ona je jedan od korijena razvoja, ne samo u smislu ekonomskog rasta već i u zadovoljavajućem intelektualnom, emotivnom, moralnom i duhovnom pogledu.

KULTURNA RAZNOLIKOST I LJUDSKA PRAVA

Član 4 – Ljudska prava kao garant kulturne raznolikosti

Odbrana kulturne raznolikosti je etički imperativ, neodvojiv od poštovanja dostojanstva čovjeka. Ona nalaže zalaganje za prava čovjeka i njegove osnovne slobode, naročito kada se radi o nacionalnim manjinama i autohtonim narodima. Niko ne može da zloupotrijebi kulturnu raznolikost da bi ostvario prava čovjeka koja su već zagarantovana međunarodnim pravom, niti pak da ih ograniči.

Član 5 – Kulturna prava, povoljni ambijent za kulturnu raznolikost

Kulturna prava predstavljaju sastavni dio ljudskih prava koja su univerzalna, nedjeljiva i međusobno zavisna. Razvoj kreativne raznolikosti zahtijeva punu realizaciju kulturnih prava, onakvih kako su definirana članom 27. Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima i u članovima 13. i 15. Međunarodnih sporazuma o ekonomskim, društvenim i kulturnim pravima. Svaka osoba dakle ima pravo da iskaže svoje mišljenje, da stvara i plasira svoja djela na jeziku po sopstvenom izboru i posebno na svom maternjem jeziku; svako ima prava na kvalitetno obrazovanje i obuku koja u potpunosti poštuje kulturni identitet pojedinca; svako ima pravo da učestvuje u kulturnom životu po svom izboru kao i da razvije svoje vlastite kulturne aktivnosti u granicama ljudskih prava i osnovnih sloboda.

Član 6 – Ka kulturnoj raznolikosti koja je dostupna svima

Osiguravajući slobodan protok ideja putem riječi i slike, treba se postarati da sve kulture dođu do izražaja i da ih drugi upoznaju. Sloboda izražavanja, pluralizam medija, višejezičnost, podjednake mogućnosti pristupa umjetnosti i naučnom i tehničkom znanju, uključujući i

njegove digitalne forme, kao i mogućnost da sve kulture imaju pristup sredstvima izražavanja i širenja, garanti su kulturne raznolikosti.

KULTURNA RAZNOLIKOST I KREATIVNOST

Član 7 – Kulturno naslijeđe, izvor kreativnosti

Svaka kreativnost potiče iz kulturnih tradicija, ali se širi u kontaktu sa drugim kulturama. Zato kulturno naslijeđe u svim oblicima, treba da se sačuva, da mu se da značaj i da se prenese na buduće generacije u svojstvu svjedočenja o iskustvu i ljudskim stremljenjima, a kako bi se njegovala kreativnost u svojoj raznolikosti i razvijao pravi dijalog između kultura.

Član 8 – Kulturna dobra i usluge: posebna vrsta roba

U skladu sa sadašnjim ekonomskim i tehnološkim promjenama koje otvaraju široke mogućnosti za stvaralaštvo i inovacije, posebna pažnja treba da se obrati na raznolikost kreativne ponude, na priznavanje autorskih i umjetničkih prava kao i na specifičnost kulturnih dobara i usluga, koje, s obzirom da predstavljaju nosioce identiteta, vrijednosti i značenja, ne treba da se tretiraju kao obična vrsta potrošne robe.

Član 9 – Kulturne politike, katalizator kreativnosti

Omogućujući slobodan protok ideja i djela, kulturne politike moraju da stvore povoljne uvjete za stvaranje i difuziju različitih kulturnih dobara i usluga kroz sektor kulturnih industrija koje imaju mogućnosti da ih afirmiraju na lokalnom i svjetskom nivou. Na svakoj državi je, da u skladu sa međunarodnim obavezama, definira svoju kulturnu politiku i da je realizira na način koji smatra najprikladnijim, bilo da se radi o operativnoj podršci ili o odgovarajućoj zakonskoj regulativi.

KULTURNA RAZNOLIKOST I MEĐUNARODNA SOLIDARNOST

Član 10 – Jačanje kapaciteta za kreativnost i širenje na globalnom nivou

S obzirom na sadašnju neusklađenost protoka kulturnih dobara na globalnom nivou, neophodno je pojačati saradnju i međunarodnu solidarnost s ciljem omogućavanja da sve zemlje, posebno zemlje u razvoju i u tranziciji, razviju kulturne institucije koje bi bile stabilne i reprezentativne na nacionalnom i međunarodnom nivou.

Član 11 – Razvijanje partnerstava između javnog i privatnog sektora i civilnog društva

Samo tržište ne može da garantuje očuvanje i promociju kulturne raznolikosti koja je ključna za održivi razvoj čovječanstva. U tom smislu treba reafirmirati glavnu ulogu općih politika u partnerstvu sa privatnim sektorom i civilnim društvom.

Član 12 – Uloga UNESCO-a

UNESCO je u skladu sa svojim mandatom i funkcijom nadležan da:

- (a) usvojene principe ove Deklaracije uključi u razvojne strategije osmišljene u različitim međuvladinim tijelima,
- (b) služi kao referentna tačka i forum u okviru kojeg države, međunarodne vladine i nevladine organizacije, civilno društvo i privatni sektor mogu zajednički razrađivati koncepte, ciljeve i politike u korist kulturne raznolikosti,
- (c) nastavi rad na postavljanju standarda, podizanju svijesti i izgradnji kapaciteta u oblastima u skladu sa ovom Deklaracijom i prema svojim nadležnostima,
- (d) olakša implementaciju Akcionog plana čije su glavne smjernice preuzete iz ove Deklaracije.

Aneks II Osnovne smjernice Akcionog plana za implementaciju UNESCO Univerzalne deklaracije o kulturnoj raznolikosti

Države članice se obavezuju da će preduzeti odgovarajuće korake s ciljem šire distribucije UNESCO Univerzalne deklaracije o kulturnoj raznolikosti i da će podsticati njeno provođenje, posebno u smislu postizanja sljedećih ciljeva:

1. Produblavanje međunarodne debate o pitanjima u vezi sa kulturnom raznolikošću, posebno u odnosu na njen razvoj i izradu politika kako na nacionalnom tako i na međunarodnom nivou; unapređenje dužnog uvažavanja savjetodavnih međunarodnih pravnih instrumentata koji se tiču kulturne raznolikosti.
2. Unapređenje definicija principa, standarda i praksi, na nacionalnom i međunarodnom nivou, kao i modaliteta podizanja svijesti i oblika saradnje koji na najbolji način doprinose promociji kulturne raznolikosti.
3. Njegovanje razmjene znanja i najboljih praksi kulturnog pluralizma s aspekta olakšanja inkluzije i učešća pojedinaca i grupa različitog kulturnog porijekla u multikulturalnim društvima.
4. Daljnji napredak razumijevanja i obrazlaganja sadržaja kulturnih prava kao neodvojivog dijela ljudskih prava.
5. Očuvanje jezičke baštine čovječanstva i davanje podrške izražavanju, kreaciji i širenju najvećem mogućem broju jezika.
6. Podsticanje jezičke raznolikosti – uz poštovanje maternjeg jezika – na svim nivoima obrazovanja, gdje god je to moguće, i njegovanje prakse učenja nekoliko stranih jezika od rane životne dobi.
7. Promoviranje pozitivnih vrijednosti kulturne raznolikosti putem obrazovanja i poboljšanje izrade nastavnog plana i programa i edukacije nastavnika u te svrhe.
8. Uključivanje tradicionalne pedagogije u obrazovne procese s aspekta očuvanja i pune upotrebe kulturno podesnih metoda komunikacije i prijenosa znanja.
9. Podsticanje „informatičke pismenosti“ i obezbjeđivanje većeg utjecaja novih informacionih i komunikacionih tehnologija, što bi trebalo biti shvaćeno i kao obrazovna disciplina i kao pedagoška metoda sposobna da pojača djelotvornost obrazovnih usluga.
10. Promocija jezičke raznolikosti u sajber prostoru i podsticanje univerzalnog pristupa svim informacijama iz javnog domena na globalnoj mreži.
11. Suprotstavljanje informatičkoj podijeljenosti, u bliskoj saradnji sa relevantnim organizacijama iz UN sistema, na način da se jača pristup zemalja u razvoju novim tehnologijama tako što će im se pomoći da ovladaju informacionim tehnologijama putem olakšavanja distribucije autohtonih kulturnih proizvoda i omogućavanjem pristupa tih zemalja dostupnim obrazovnim, kulturnim i naučnim informatičkim resursima širom svijeta.
12. Podsticanje produkcije, očuvanja i širenja različitih sadržaja u medijskim i globalnim mrežama, i u tu svrhu, promoviranje uloge javnih radio-televizijskih servisa u razvoju audiovizuelnih produkcija dobrog kvaliteta, naročito putem uspostavljanja kooperativnih mehanizama radi olakšanja njihove distribucije.
13. Izrada politika i strategija za očuvanje i jačanje kulturne i prirodne baštine, naročito usmene i nematerijalne kulturne baštine, i borba protiv nezakonite trgovine kulturnim dobrima i uslugama.
14. Poštovanje i zaštite tradicionalnog znanja, naročito autohtonih naroda; priznavanje doprinosa tradicionalnog znanja, posebno s aspekta zaštite životne sredine i upravljanja prirodnim resursima, i njegovanje sinergija između moderne nauke i lokalnog znanja.

15. Njegovanje mobilnosti stvaralaca, umjetnika, istraživača, naučnika i intelektualaca i razvoj međunarodnih istraživačkih programa i partnerstava, s ciljem očuvanja i jačanja kreativnih kapaciteta zemalja u razvoju i tranziciji.

16. Obezbeđivanje zaštite autorskih i vezanih prava u interesu razvoja savremene kreativnosti i pravične nadoknade za kreativni rad, uz – u isto vrijeme – zadržavanja prava javnosti na pristup kulturi, u skladu sa članom 27. Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima.

17. Pomoć u nastajanju ili konsolidaciji kulturnih industrija u zemljama u razvoju i tranziciji i, u tu svrhu, saradivanje prilikom razvijanja neophodnih infrastruktura i vještina, podsticanje pojave održivih lokalnih tržišta i olakšanje pristupa kulturnim proizvodima ovih zemalja na globalnom tržištu i međunarodnim distributivnim mrežama.

18. Razvoj kulturnih politika, uključujući operativne aranžmane podrške i/ili odgovarajuće regulatorne okvire, izrađene sa svrhom promocije principa ove Deklaracije, u skladu sa međunarodnim obavezama svake od zemalja.

19. Blisko uključivanje različitih sektora civilnog društva u proces izrade javnih politika usmjerenih ka očuvanju i promociji kulturne raznolikosti.

20. Priznavanje i podsticanje doprinosa koji privatni sektor može dati u jačanju kulturne raznolikosti, i u tu svrhu, uspostave foruma za dijalog između javnog i privatnog sektora.

Države članice preporučuju generalnom direktoru da ciljeve iz ovog Akcionog plana uzme u obzir prilikom implementacije UNESCO programa i da ih saopći institucijama u okviru sistema Ujedinjenih nacija i drugim međuvladinim i nevladinim organizacijama sa svrhom jačanja sinergije aktivnosti koje se provode u korist kulturne raznolikosti.